

DEBRECZEN SZ. KIR. VÁROSBAN

LEVŐ

NÉPOKTATÁSI TAN- ÉS NEVELŐ-INTÉZETEK,

IPAR- ÉS KERESKEDELMI SZAKISKOLÁK

ÉS

HUMANITÁRIUS INTÉZETEK

188 $\frac{1}{5}$ -ik ISKOLAI ÉVI

ANYAGI ÉS SZELLEMI ÁLLAPOTÁRÓL

SZÓLÓ

TANFELÜGYELŐI JELENTÉS.

DEBRECZEN,

NYOMATOTT A VÁROS KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1886. — 255.

563089

KNY-13-00748

Tekintetes városi közigazgatási bizottság!

Debreczen sz. kir. városban levő különféle jellegű s fokozatu tan- és nevelő s egyéb humanitarius intézeteknek, — melyeket a közelebb elmúlt iskolai évben az illető hitfelekezeti iskolaszéki elnökökkel, s igazgatókkal, városi tanácsnok urakkal, ipartanodai bizottsági és több iparhatósági tagokkal s magánintézeti tulajdonosokkal, — továbbá kereskedelmi testületi és iskolai bizottsági elnökökkel s igazgatóval több ízben meglátogattam s tüzetesen megvizsgáltam, azoknak mult 188⁴/₅. tanévi anyagi és szellemi állapotáról szóló jelentésemet következőkben van szerencsém tisztelettel előterjeszteni.

I.

Városunkban az 1876. XXXVII. t. cz. alapján a tekintetes közigazgatási bizottság és kir. tanfelügyelő felügyelete alatt levő iskolák és filantropikus intézetek.

a) Fokozatukra nézve következők voltak, nevezetesen elemi-, ismétlő, felső népiskolák, alsóbb fokú ipartanoda.

Szakiskolák, ugymint kereskedelmi középiskola és tanítóképezde.

b) Jellegökre.

1. *Felekezeti*ek, mint a minők a ref., róm. cath. elemi és ismétlő iskolák s az izr. talmudthóra (vallásiskola) és a ref. egyház leánynevelő intézete.

2. *Községi iskolák*, ilyenek a tek. városi hatóság által Ohat pusztai birtokán a telekházi és belső ohati tanyá-

kon fentartott tanyai elemi vegyes iskolák, — továbbá a kereskedelmi középtanoda.

3. *Magán fi- és leányiskolák*, minémüek Härting Gusztávné leány-, továbbá Khout Mór és Plesz Vilmos kormányilag engedélyezett fiuiskoláik.

4. *Humanitarius intézetek*, melyek közzül egy

a) felekezeti jellegű, nevezetesen a róm. kath. árvaház (Theresianum.)

b) községi jellegű, ilyen a „Debreczeni nőegylet árvaháza.“

5. *Kisdedódodák*, és gyermekkert, — ezek közzül

a) felekezeti egy az ispotályi, melyet a ref. egyház tart fenn.

b) községi a nemes város által fentartott rózsatéri kisdedódoda.

c) községi jellegű a Fröbel-egyleti gyermekkert, melyet a tek. városi hatóság segélyezése mellett a „Debreczeni Fröbel-egylet“ tart fenn.

A városban levő különféle tan- és nevelő s humanitarius intézetek feletti felügyelet.

Az említett intézetek közzül a hitfelekezetek által fentartott elemi és ismétlő iskolák, ref. leánynevelő intézet, ref. kisdedódoda, róm. kath. árvaház, izr. talmudthóra feletti felügyeletet az illető ref., róm. kath. és statusquo izr. egyházi előljárók népnevelési bizottságaik és iskolaszékeik által gyakorolták.

A magántanintézetek feletti felügyeletet az illető tulajdonosokkal a tanfelügyelő teljesítette.

A tek. városi hatóság által fentartott „alsófoku ipartanoda,“ — az Ohat pusztán levő 2 tanyai községi vegyes iskola és kisdedódója felügyeletét a tek. tanács, a városi állandó népnevelési bizottság és kir. tanfelügyelő közreműködésével gyakorolta.

A középkereskedelmi szaktanoda felett pedig a debreczeni kereskedői testület és kir. tanfelügyelő viszik a felügyeletet.

A ref. tanítóképezdét szellemi tekintetben a főtiszteletű tiszántuli ref. egyházkerület tanügyi bizottsága, az intézet igazgatójával együtt, — anyagi tekintetben pedig a debreczeni főiskola gazdasági választmánya kormányozza.

A nőegyleti árvaház és Fröbel gyermekkert feletti felügyelet a „Debreczeni nőegyleti választmány“ és a Fröbel-egyleti intéző bizottság s kir. tanfelügyelő által gyakoroltatik.

II.

Elemi-, ismétlő-, magán- és szakiskolák s humanitarius intézetek száma.

1. Elemi iskolák.

1880. évi június hó 11-én 16,880. sz. a. kibocsátott közoktatási m. kir. miniszteri rendelet értelmében Debreczen szab. kir. városban mult $188\frac{4}{5}$. iskolai évben az egyes osztályok mellé a reformátusok által külön helyiségben felállított parallel osztályokkal és magántanintézetekkel együtt elemi iskola volt összesen = 29, — melyekben = 65 tanerő működött, kik közzül

a) rendes volt = 52, segéd = 13.

b) képesített = 60, nem képesített = 5.

Az elemi iskolák közzül.

a) helv. hitvallásu = 20, melyből fiuiskola = 7, leányiskola = 13.

b) róm. kath. fiuiskola = 1, leányiskola = 1.

c) izr. talmudthóra = 1.

d) községi (Ohat pusztán városi tanyai) iskola = 2.

e) ref. egyh. leánynevelő intézet alsóbb 6 osztálya = 1.

f) kormányilag engedélyezett magán elemi leányiskola = 1. (Härting Gusztávné) 1 keresztyén.

g) kormányilag engedélyezett magán fiúiskola (Kohut Mór és Plesz Vilmosé, mindkettő izr.) = 2, összesen = 29.

2. Ismétlő iskolák.

a) helv. hitv. fiú = 4, — leány = 5, összesen = 9.

b) róm. kath. fiú = 1, — leány = 1, összesen = 2.

c) községi tanyai iskolánál = 2

„ = 2.
összesen : = 13.

3. Nőnevelde. (Felsőbb leányiskola.)

A ref. egyház 8 osztálylyal és egy varró iskolával berendezett leánynevelő intézetének felsőbb 2 osztálya.

4. Alsófoku ipartanoda (Községi jellegű.) volt 1.

Még pedig három rendes és egy előkészítő, összesen 4 osztálylyal, ezek között:

I-ső osztály egy csoporttal, a II-ik osztály 5 csoporttal, a III-ik vagy műszaki osztály 3 csoporttal, és az előkészítő osztály 2, t. i. kezdők és haladók csoportjával.

5. Szakiskolák.

a) Tanítóképezde.

A tiszántuli ref. egyházkerület minden tekintetben kitűnő fitanító képezdéje 3 rendes, 1 segéd és 3 mellék, vagyis összesen 7 tanárral és egy gyakorló iskolai tanárral 4 évi tanfolyammal és 109 növendékkel. Az intézetben mult 188⁴/₅. iskolai évben állítottatott fel a 4-ik évi tanfolyam.

b) Kereskedelmi középtanoda.

Melyet a debreczeni kereskedői testület tart fenn; e kitűnő tanintézetet az 188 $\frac{4}{5}$. iskolai évben a közoktatási m. kir. minisztérium 3500, Debreczen szab. kir. város tek. hatósága 800, a debreczeni kereskedelmi és iparkamara 1000 frttal segélyezte.

Az intézet magába foglalja:

1) a III. évfolyammal bíró kereskedelmi iskolát, melyben hét tanár működik, kik 103 növendéket tanítottak.

2) az esti tanfolyamot, melyet 32 kereskedő segéd hallgatott.

3) az ismétlő tanfolyamot, vagyis az ugynevezett „vasárnapi ismétlő“ iskolát, mely 3 évi tanfolyammal bíró tanult benne hetenként 6 órán 123 kereskedő gyakornok. Ezek szerint az 188 $\frac{1}{5}$. iskolai évben az intézetben összesen 258 rendes növendék, kereskedő gyakornok és segéd részesült alapos oktatásban.

6. *Humanitarius intézetek*

körébe tartoznak, 2 kisdédóvoda egy gyermekkert és 2 árvaház.

a) Kisdédóvodák.

1) A város kisdédóvodájába járt kis gyermek 180, kiket 2 dajka segédlete mellett Stahl Ede jó eredménnyel vezetett.

2) A ref. egyház ispostályi kisdédóvodájába járt 110 kisdéd, kiket 1 dajka segédlete mellett Fodor Sándor elégséges eredménnyel ápolgatott, -- kiadás volt ==

3) Fröbel-egylet gyermekkertjébe járt 73 gyermek, Rösler Kornél okleveles gyermekkertésznő, 1 segéd, 1 dajka és egy cseléd segédlete mellett jó eredménnyel vezette.

b) Árvaházak.

Kettő volt, nevezetesen:

1) Róm. kath. árvaház, vagy Theresianum, melyben a mult 188⁴/₅. tanévben volt ingyenes árva = 42 és felvételi díjat fizetett — gyermek, vagyis összesen — 42, kik minden tekintetben kitűnő gondozásban s nevelésben részesültek, s közzülök a tanköteles gyermekek az elemi fiu- és leányiskolákba részint gymnasiumi, ipar és ismétlő iskolába jártak fel pontosan. Az intézetben rend, pontosság, tisztaság és jó fegyelem van. Az összes kiadás volt = 7620 frt s így egy-egy gyermek átlag mintegy 180 frtba került.

2. Nőegyleti árvaház, melyben összesen 14 árva volt az 188⁴/₅. iskolai évben, mindannyian jól ápolottak és neveltettek, közzülök a tankötelesek a kis-mester-utczai iskolába jártak tanulni. Az árvaházban a rend, tisztaság és felügyelet jó.

Az árvaház fentartására a városi közönség adakozásából befolyt nagy mérvű ruhákon és élelmi szereken kívül (melyek az évi szükségletnek tetemes részét fedezték, ennél fogva a kiadásnak nagy része lett meggazdálkodva) mult 188⁴/₅. tanévben 14 árvagyermek nevelésére készpénzben = 3184 frt 83 kr adatott ki.

Az árvaházban lakó árvákon kívül segélyezettett még egy tanköteles árva 30 frttal.

7. Tan- és nevelő-intézetek, tantermek s az azokon működött tanerők számának összesített kimutatása.

a) Fentebb előadottak szerint mult 188⁴/₅-ik tanévben Debreczen sz. kir. városban, ideszámítva az elemi iskolák kiegészítő részét képező 13 ismétlő iskolát is, volt 34 rendes és 13 ismétlő vagyis összesen = 47 iskola, s 5 filantropikus intézet.

b) Az említett tanintézetekben a 2-ik árvaház kivételével volt összesen = 80 tanterem, melyekben 67 rendes és — segéd tanító s tanítónő, 22 tanár s az iparosok iskolájánál a rajziskolánál 9 segéd, — ezeken kívül 2 kisdudóvadás, 2 gyermekkertésznő, 4 dajka és 1 cseléd — vagy összesen: = 103 egyén foglalkozott a tanítással és neveléssel.

8. Az iskolába járt 6—12 éves tankötelesek száma.

A) Reformátusoknál:

7 elemi fiiskolába járt = 1596.

13 elemi leányiskolába járt = 1598.

összesen = 3194.

B) Róm. katolikusoknál:

1 fiiskolába járt = 224.

1 leányiskolába járt = 227.

összesen = 501.

C) Izr. talmudthóra iskolába járt összesen = 26 (kik más helyre nem jártak.)

D) Ref. leánynevelő intézet 6 alsó osztályába járt összesen = 116.

E) Kormányilag engedélyezett 2 magán elemi fiiskolába járt összesen = 63.

Kormányilag engedélyezett leányiskolába járt összesen = 20.

F) Debreczen sz. kir. városi Ohat pusztai 2 községi iskolába járt, nevezetesen

a) telekháziba = 90.

b) belső ohatiba = 42.

összesen = 131.

Ezekon kívül középiskolába jártak még következő számmal.

G) Ref. gymnasiumba = 138.

H) Róm. kath. gym. = 28.

I) Reáliskolába = 47.

Fentebbiek szerint a 6—12 évesek közül,

a) elemi iskolába jártak = 4051.

b) közéletanodába „ = 213.

vagyis összesen = 4264.

9. *Ismétlő, felső nép-, ipar- s középiskolába járt 13—15 évesek száma.*

A) Reformátusoknál:

4 fiúiskolában tanult = 329.

5 leányiskolában tanult = 550.

összesen = 879.

B) Róm. katolikusoknál.

1 fiúiskolába járt = 1.

1 leányiskolába járt = 7.

összesen = 8.

C) Ref. egyházi nőnövélde.

(Felső leányiskola) 2 osztályában tanult = 89.

D) Alsófoku ipartanodába járt = 705.

E) Ref. gymnasiumba = 173.

F) Róm. kath. gymnasiumba = 30.

G) Reáliskolába = 80.

H) Kereskedelmi iskolába = 101.

I) Magán intézetekbe = 10.

K) Belső és külső ohati iskolába = 43.

Fentebbi kimutatások szerint mult 188 $\frac{4}{5}$. iskolai évben a 13—15 éves tankötelesek közül iskolába járt Debreczenben összesen = 2118.

10. *Tankötelesek száma az 188 $\frac{3}{4}$. iskolai évben.*

Debreczenben s a hozzá tartozó tanyákon és pusztákon levő tankötelesek között volt

6—12 éves fiú = 2376.

6—12 éves leány = 2400.

összesen = 4776.

Ezek közül iskolába nem járt 630.

b) 13—15 éves tanköteles fiú = 1275, (iparos tanoncok is ide vétetvén.

13—15 éves tanköteles leány = 833,
összesen = 2108.

Ezek közül iskolába nem járt = 161.

Előadottak szerint iskolába nem járt összesen 891.

Iskolába járt helybeli összesen = 5993, (15 éves fels. keresk. isk. = 31, együtt 6024)

Iskolába járt vidéki összesen = 358,
összesen = 6382.

11. Elemi és ismétlő iskolák anyagi és szellemi állapotának osztályzat szerinti kimutatása.

Az iskolák anyagi és szellemi állapotának osztályzati kimutatásánál az egyes tanítók vezetése alatt levő osztályokat és azoknak tantermeit vettem fel, úgy felszerelés mint a növendékek tanulási előmenetelének meghatározásánál.

1. Helvét hitvallásuaknál levő.

21 iskolának 46 tanterme közül külső és belső berendezés és felszerelés tekintetében anyagi állapotára nézve 26 jeles, — 9 jó, — 2 kielégítő, — 2 rosz.

A növendékek tanulási előmenetelét véve tekintetbe 25 jeles, — 7 jó, — 5 kielégítő, — 2 rosz.

2. Róm. katolikusoknál

levő 2 iskolánál:

Anyagi állapotra nézve:

a leányiskolai 3 tanterem külső és belső berendezése jeles. A 4 tanító vezetése alatt levő fiúiskola 4 tantermének felszerelése és berendezése jó.

Szellemi állapotára nézve:

3 jeles, — 2 jó, — 3 elégséges.

3. Izr. talmudthóra iskola.

Anyagi állapota elégséges, — szellemi állapota elégséges.

4. Városi Ohat pusztai iskola.

2 tantermének anyagi állapota 1 rossz, — 1 elégséges, — szellemi állapota 1 jeles, (Czinczáré) — 1 jó.

5. Magánintézetek.

Anyagi állapotára nézve: jeles (Plesz Vilmosé), — elégséges (Härting Gusztávnée), — elégséges (Kohut Móré.)

6. Ref. nőnövelde

2 felsőbb osztályának és varró iskolának anyagi állapota igen jeles.

Szellemi állapota igen jeles.

Ismétlő iskolák szellemi állapota.

13 iskola között:

a) reformátusoknál:

4 jeles, — 3 jó, — 2 elégséges.

b) róm. katolikusoknál: jó = 2.

c) városi községi tanyai iskolánál:

1 jó, — 1 elégséges.

Alsóbb fokú ipartanoda.

A ref. főiskolában levén elhelyezve:

Anyagi állapota jó.

Szellemi állapota, vagy tanulási előmenetele.

A) Rajziskolában:

1) alsó osztályban jó,

2) középső osztályban jó,

3) felső osztályban jó.

B) Estiiskolában:

- 1) előkészítő osztályban jó,
- 2) I-ső osztályban jó,
- 3) II-ik osztályban 5 tanító alatt jó.
- 4) III-dik osztályban 3 tanár vezetése alatt jó.

8. Kereskedelmi iskola.

Anyagi állapotára nézve igen jeles.

Szellemi állapotára nézve igen jeles.

9. Ref. fitanítóképezde.

Anyagi állapota igen jeles.

Szellemi állapota igen jeles.

Humanitarius intézetek.

a) Kisdedóvodák.

- 1) Városi községi kisdedóvoda:

Anyagi állapota elégséges.

Szellemi állapota jó.

- 2) Ref. egyház kisdedóvodájának:

Anyagi állapota elégséges.

Szellemi állapota elégséges.

- 3) Frőbel-germekkert:

Anyagi állapota jeles.

Szellemi állapota jó.

b) Árvaházak.

- 1) Róm. kath. árvaház (Therezianum.)

Anyagi állapota igen jeles, — felügyelet, a renddel és tisztasággal együtt az intézetben minden tekintetben kitünő és mintaszerű.

- 2) Nőegyleti árvaház:

Anyagi állapota jó, — a rend, tisztaság és felügyelet benne igen jó.

III.

Általános anyagi és szellemi haladás s hiányok, az 1868. XXXVIII. t. cz. szempontjából indulva ki a mult 188 $\frac{1}{5}$. iskolai évben.

A felügyeletem alatt levő tan- és nevelő- s egyéb filantropikus intézetekre vonatkozó nevezetesebb mult 188 $\frac{1}{5}$. iskolai évi történeteket következőkben van szerencsém tisztelettel előadni.

1) Az elemi iskolákba és magánintézetekbe, ismétlő iskolákba járó növendékek száma mult 188 $\frac{3}{4}$. iskolai évi számhoz képest szaporodott.

2) Az elemi iskolai oktatás előbbre vitelére nézve nem kevésbé fontos volt a ref. iskolaszéknek azon intézkedése, hogy iskolai taneszközöknek beszerzésére 389 frt 82 krt fordított; — ezenkívül szegénysorsu növendékeknek kézi tankönyvekkel és a női kézimunkához szükséges anyagokkal való ellátására az iskolai mulasztásokért beszedett büntetés pénzből 113 frt 45 krt, — vagyis iskolai czélokra összesen 503 frt 27 krt adott ki, és ezt igen helyesen tette, mert az elemi iskolákban az oktatásnak lelkét, a szakképzett jó tanítókon kívül, a jó és elegendő számú taneszközök képezik, mint a melyek által szemlél-tethetik növendékeikkel tantárgyaikat a tanítók és fogat-hatják fel azáltal a nehéznek látszó dolgokat is könnyen és tehetik maradandólag sajátjaikká a tudományt, a külön-féle ismeretekkel együtt. Városunkban lévő ref. és róm. kat. elemi iskolákról örömmel mondhatom el, hogy azok gazdagon vannak ellátva az oktatáshoz szükséges szemlél-tetési taneszközökkel.

3) Mind a ref., mind pedig a róm. kath. egyház és iskolaszék régi idők óta gyakorolja azon kegyeletes szoká-sát, hogy kitünő szorgalmu s tanulási előmenetelű és pél-

dás erkölcsi magaviseletü növendékeket az iskolai év bezártával részint pénzbeli, részint pedig ajándék-könyvekkel jutalmaznak meg, vagy pedig egyéb kitüntetésekben részesítik őket, hogy azáltal folytonosan előbbre törekvésre, illetőleg öntökéletesítésre serkentsék és buzdítsák a mindenkor jóra, szépre és nemesre egyiránt fogékony gyermekeket.

E következményeiben maradandó hatásu jótekonyságot gyakorolta a ref. egyházi tanács a róm. kath. iskolaszék s a város részéről nagyságos Simonffy Imre polgármester ur a nemes város által fentartott Ohat pusztai 2 községi tanyai elemi iskolákban — és végre az ipariskolai növendékek részére egyes kegyes adakozók. Mult 188 $\frac{4}{5}$. iskolai év végén következő jutalmak osztattak ki a növendékek között, nevezetesen:

a) Reformátusoknál

Ösztöndíjt nyertek a mult iskolai évben az utczai iskolák növendékei közzül és pedig a Kloubusutzky-Pallay alapítványból 80—80 frtot, — Munkácsi Juliánna n.-péterfia. V., Papp Emma kiscsapó-utca III., — Bacsó József hatv. külváros IV., — és Partiszka András ispotályi III. osztályu növendékek, — a Zakar alapítványból Hadházi Róza nagyhatv. u. IV. osztályu növendék. Ezek mind szegény árva, jó magaviseletü tanulók. — A Gáthy Ágnes ösztöndíj pedig Miskolczy Gizella n.-hatvan-utczai IV. osztályu tanuló árvának a tanteremben, tanulótársai előtt, az iskolaszék elnöke által adatott ki.

A Szikszay-Gaál-féle 50—50 frtos ösztöndíjt az erre megbízott küldöttség a mult iskolai évről a főiskolai tanítók közzül Ilyés Endre urnak II. osztály tanítójának; az utczai tanítók közzül pedig Szemere Lajos árok-utczai tanítónak adta oda.

b) Róm. katholikusoknál szintén számos növendék részesült jutalom könyvekkel kitüntetésben.

c) A városi községi Ohat pusztai vegyes 2 községi elemi iskola közzül polgármester ur ő nagysága a városi vizsgáló küldöttség által kiosztatott:

1) Belső ohatiban 8 növendék között 8 drb. egy frtos tallért, — ezenkívül Katz Ignác gazdasági tisztartó az intézet 2 legkitünőbb növendékének 4 drb. egy forintos tallért adott jutalomképpen.

2) Telekházi iskolában 5 frtot egy frtos tallérokban, Zicherman Ede 5 drb. egy forintos tallér adománya 5 növendék és Magyar Gábor 5 drb. egy forintos tallér adománya 5 növendék között osztatott ki.

Az ipartanodában a nemes város által évenként adni szokott 100 frton kívül egyes adakozóktól begyűlt pénzből jutalmaztatott 86 növendék 1—2—3—4—5 frtnyi és 1 drb. arany jutalommal, vagyis összesen = 212 frt 62 krral, 2 darab aranyval, 1 drb. 2 frtos régi tallérral és 3 drb. régi ezüst huszassal.

4) A közelebbről elmúlt iskolai évbén történt fontosabb dolgok közzül említésre egyik legméltóbb tárgy a Budapesten f. év május hó 2-kán megnyitott országos kiállításnak ipar- és nevelésügyi szakosztályaiba a helybeli reform. és róm. kath. elemi fiu és leányiskolai, — továbbá az ipariskolai növendékektől felküldött a szépírási, fogalmazási körébe tartozó iskolai munkák, — továbbá háziipari és női kézimunkák, valamint szinte a ref. elemi iskolai tanítók közzül Léway Lajos, Papp Péter, Tóth Lajos és Herczeg János tanítók által kiállított különféle taneszközök, — az ipartanodából pedig a rajzoktatás körébe tartozó, részint szabadkézi, részint pedig iparrajzi, építészeti dolgozatok és munkák, írásbeli munkálatokkal kapcsolatban, melyek mindannyian úgy vannak készítve, hogy azokban a tanmenet a növendékek folytonos fejlődésével és fokozatos haladásával együtt részint a köny-

nyebb áttekintés, részint pedig az alaposabban leendő megbirálhatás szempontjából elő tüntetve vannak.

5) A népiskolai és iparoktatás körébe tartozó s az országos kiállításon fenn levő tárgyakról: — különösen pedig a ref. tanítók által kiállított taneszközök közül Lévay Lajos által mult 1884. év elején feltalált „természetes és dombor térképző“ czimű taneszközökről a szaklapok nagy elismeréssel nyilatkoztak: — ezenkívül Papp Péter tanító ur természetrajzi népiskolai gyűjteménye Herczeg János ispotályi ref. leánytanító térképeivel együtt figyelemre lett méltatva.

6) A rendeltetésének 8 év óta fennálló s Dóczy Gedeon ildomos és erélyes igazgatása, továbbá tanítóinak és tanárainak lelkiismeretes és sikeres működése folytán immár virágzóvá lett városi ipariskola a mult 188 $\frac{1}{5}$. tanévben is mind a három osztályban és annak 11 csoportjában általában véve jó szellemi előmenetelt tanusított: ezenkívül növendékeinek erkölcsi magaviselete is a régibb elmúlt évekhez képest sokat szelidült és tökéletesedett. Ezen alsóbb foku intézet értelmi képzettsége által eléggé értékesíti magát úgy a helybeli mint a hazai iparosztályra nézve, miáltal haszonnal kamatoztatja a mult 188 $\frac{4}{5}$. iskolai évben reáfordított 4372 frt kiadást, mely összegből közoktatási m. kir. miniszter ur ő Nagyméltósága 800 frtot fedezett kegyes adományozása által, melyet méltán megérdemelt ezen Debreczen sz. kir. városnak nem sokára egyik legjelentékenyebb szakiskolájává leendő intézet, mit be is igazolt a növendékek által készített f. é. junius hó 28—29-éig a főiskola 5 termében kiállított és berendezett 54 iparág körébe tartozó munkáinak kiállításával, mely az azt látogató közönségnek és a munkák elbírálását teljesített ipartanodai bizottságnak elismerését méltán megérdemelte.

7) Ugy a reformátusoknál, mint a róm. katoliku-

soknál, különösen pedig az előbbieknél a népiskolai oktatás, rendtartás és fegyelem előbbre vitelére nézve örömmel említem fel a ref. tanító-egyletnek 2 hetenként, ezenkívül minden hónapban rendszeren megtartott tanító-egyleti gyűlését, melyben az említetteken kívül tanítási módszer fejlesztésére és tökéletesítésére vonatkozó tanulságos értekezések és eszmecserék történtek.

8) A női kézimunka a háziipar több ágával, nevezetesen szalmafonással, finomra gyalult forgácsból készített különféle munkákkal: — kisebb házi eszközökkel és permet munkákkal (az utóbbiak különösen a róm. kath. leányiskolákban) együtt az előbbeni évekhez viszonyítva folytonosan és fokozatosan több sikerrel és szebb eredménnyel tanítottak.

9) Városunkban levő leánynevelő intézetek közzül a VIII osztályu ref. felső leány-népiskola benne évek óta folytonosan meglevő kitünő rend, tisztaság, pontosság, értelmesség, alaposság és kitünő taneredmény következtében az e nemű tanintézetek között Magyarország legnépesebb felső leány-népiskolájává lett, melynek mult 188 $\frac{1}{3}$. tanévben 211 növendéke volt, — az ezt kiegészítő varró osztálynak pedig 17 növendéke, vagyis a kettőnek együtt 228 növendéke volt.

10) Folyó évi május hónapban fellépett és június hónapban rendkívüli nagy mérvet öltött kanyaró járvány folytán az egészségügyi bizottság f. é. június hó 13-án a felekezeti elemi iskolákat, magánintézeteket, Fröbel gyermekkerttel és kisdédóvodákkal együtt bezáratta, melyek f. évi augusztus hóban nyitattak meg ujjonnan.

11) Az iskolai takarékpénztárak száma 16 iskolában, 355 betevő által 419 frt 31 kr takarított meg.

12) A ref. elemi és ismétlő iskolákban a mulasztás félnapokban kifejezve következő volt: — összesen

55,425; ebből igazolt 43,279, nem igazolt 12,164. A nagy mérvű iskolamulasztásoknak oka a szülék hanyagságán kívül sok tekintetben a mult iskolai évben fellépett járvány betegségekben volt. A mulasztások korlátozására nézve a helybeli városi rendőrkapitányság erélyes intézkedéseket tett, és a mulasztó gyermekek szüleinek birságolása még most is folyamatban van.

13) Tisztelettel van szerencsém jelenten, miszerint Debreczen sz. kir. városban levő és felügyeletem alá tartozó népoktatási-, ipar- és kereskedelmi iskolákban, — humanitarius intézetekben működő tanítók, tanítónők s tanárok, kisdédóvók s óvónők száma szerint mult $188\frac{4}{5}$. iskolai évben a ref. iskolaszéki elnök, ref. tanítóképezdei és nőnöveldei igazgató, róm. kath. prépost ur ő Nagyságával és elemi iskolai igazgató urakkal, magánintézeti tulajdonosokkal, továbbá ipartanodai bizottsági elnök és tag urakkal, kereskedelmi iskolai igazgatóval és a tanári karral együtt következő iskolai látogatásokat tettem.

1) Utczai ref. elemi iskolában 32 tanító és tanítónő osztályaiban 64.

2) Collégiumban elhelyezett elemi és képezdei gyakorló iskoláknál 7 tanító osztályaiban 14.

3) Róm. kath. 2 elemi iskolában (4 tanító és 4 tanítónő vezetése alatt levő osztályokban f. é. február és június hónapokban) 2 izben tett látogatásaim száma 16.

4) Kohut Mór izr. magán fitanintézetében $\frac{29397}{1883}$ sz. a. közokt. m. kir. miniszteri rendelet folytán minden hónapban egyszer 9.

5) Härtingné magán elemi leányiskolájában . . . 3.

6) Plesz Vilmos izr. magán fiúiskolájában . . . 4.

7) Debreczen sz. kir. város által fentartott Ohatpusztai 2 községi tanyai iskolában (vizsgák felvételével) négyszer 4.

- 8) Ref. leánynevelő intézetben (7 tanár s tanítónő
vezetése alatt 2 külön iskola) kétszer 4.
- 9) Kisdédóvodákban és gyermekkertben 4 izben 12.
- 10) Két árvaházban 2 izben 4.
- 11) Városi alsó foku ipariskolában 14 tanár és tanító
által vezetett osztályokban és csoportokban 35.
- 12) Ref. ismétlő fiu és leányiskolákban (4 fiu 5
leány) 9.
- 13) Kereskedelmi tanodában 2 izben 7 tanár veze-
tése alatti osztályokban tett látogatásom száma . . . 6.
- 14) Izr. talmudthóra iskolában 4.
- összesen = 94.

14) Az általam meglátogatott iskolákat, kevés kivétellel, rendben találtam, s látogatásaim alkalmával 5 ref., 2 róm. kath. s 2 magánintézeti tulajdonosnak s egyuttal tanítónak és nevelőnek, továbbá 2 községi elemi iskolai tanítónak, 4 refomátus és római katolikus tanító-nőnek s 4 ipariskolai tanítónak, összesen 17 tanítónak és tanítónőnek adtam növendékeiknek kikérdezése alkalmával irányadó utasítást az irvaolvasás, — beszéd- és értelem-gyakorlatok, — számtan és olvasmányi gyakorlatoknak, helyes oktatás és módszertani elvek szerinti tanítására, — továbbá a történeti és természeti tudományoknak oly módon való kezelésére, hogy azoknak előadásakor alkalmoszerűleg tanítványaiknak jellemét képezzék és fejleszszék s lelkeikbe a vallásosságot és erkölcsi érzelmeket, hazaszeretet, a törvény és előljárók iránti tisztelettel együtt plántálják be. Látogatásaim alkalmával utasítva lett általam minden tanító és tanítónő s magán-tanintézeti tulajdonos, a gyermekeknek kellő rendben, fegyelemben és tisztaságban tartására: különösen pedig arra, hogy főgondot fordítsanak tanítványaik egészségének a részökre adandó oktatások általi megóvására és fentartására, valamint szinte tantermeiknek és annak

levegőjének mindenkor tisztántartására s gyakori szellőztetésére.

Általános anyagi hiányok a közoktatási törvény szempontjából az 188⁴/₃. tanévben.

Fennebb 1—12. folyó sz. a. pontokban általam előadottak nyilvánvalóvá teszik az elemi és szakiskolai, továbbá filantropikus tan- és nevelő-intézeteink mult 188⁴/₃.tanévi szellemi állapotának folytonos előrehaladását és virágzását, melynek örülni lehet. Azonban az említett tan és nevelő-intézetek között különösen némely utczai ref. elemi fiu- és leányiskolák anyagi állapota a közelebbi tanévben is a közoktatási törvény rendeleteinek és a paedagógia, továbbá az idő és korszellem kívánalmainak meg nem felelők voltak. Ezen bajok orvoslására és végleges megszüntetésére nézve többszöri sürgetésemre a tek. városi tanács és polgármester ur ő Nagysága a szükséges intézkedéseket megtették; — és ennek folytán az említett iskolák közül többeknek részint átalakítása, részint pedig felépítése részben már megkezdett, mely a jövő 1886. évben is folytattni fog.

Égető szükségét képez a városi tek. bizottsági közgyűlés által a külvárosokban már fél évtizeddel ezelőtt felállíttatni elhatározott 4 kisdédóvoda, mely sajnos hiánynak megszüntetését én is ugyanannyi idő óta kérelmezem folytonosan, de eddig még minden siker nélkül; — ugyanazért kénytelen vagyok ismét tisztelettel kérni a tekintetes közigazgatási bizottságot: méltóztassék felhívni a tekintetes városi tanácsot arra, miszerint az említett 4 kisdédóvoda közül legalább 2-tőt a helyi viszonyokhoz és körülményekhez képest ott, — a hol azokat egyelőre legszükségesebbnek látja, létesítse, mint a melyekre a szegény nép s napszámosok és szegény iparosok gyermekeinek nagy szüksége van.

Az iskolák folyó száma		I s k o l á k		Tanárok, tanítók, tanítónők, kisdedóvók és óvónők nevei
ministeri rendelet szerint	felkészítők szerint száma	anyagi állapota	s z e l l e m i állapota	

I. Helv. hitv.

				A) Fiu-	
1.	{	1.	I—II. oszt. jeles	jeles	1. Hatvan kül- Szabó Péter Papp Péter
		2.	III—VI. „ jeles	igen jeles	
				2. Ispotály város részben	
2.	{	3.	I—II. oszt. jeles	jeles	Zong János Tóth Lajos
		4.	III—V. „ jeles	elégséges	
				3. Czegléd-utczai két külön épü-	
3.	{	5.	I. osztályé = rosz	rosz	Atkári Imre Sütő József
		6.	III. „ „ = rosz	jeles	
				4. Csapó külvá-	
4.	{	7.	II. oszt. jeles	jeles	Kiss Lajos Nagy Imre
		8.	III—IV. „ jeles	jeles	
				5. Péterfia külvárosi (Árok-	
5.	{	9.	I. oszt. jeles	jeles	Nagy Károly Dávid Mihály Szemere Lajos
		10.	II. „ jeles	jeles	
		11.	V—VI. „ jeles	jeles	
				6. Ref. főiskolai helyis égben elhelyezett	
6.		12.	I—V. oszt. jeles	jeles	Kállay István különtantermek-
		7. Ref. főiskolai épületben			
7.	{	13.	I. oszt. jeles	elégséges	Szabó István Ilyés Endre Kovács János Nagy József Biber József Káposztás Imre
			II. „ jeles	jeles	
			III. „ jeles	elégséges	
			IV. „ jeles	jeles	
			IV. parallel jeles	jó	
			V—VI. oszt. jeles	jó	
				B) Ref. elemi	
				8. Nagy-Péterfia-	
8.	{	14.	I. oszt. jeles	jó	Kálmán Lajosné Sáfár László
		15.	V—VI. „ jó	jeles	

A tantermek		Az iskolai beltér- ek területe □ méterekben	Az iskolák külső- ségének területe holdakban és ölelben	Iskolai épüle- tek és beltér- ek értéke	A külsőségek értéke	Az iskolának, beltelkeinek és külsőségeinek összes értéke
magas- sága	kőbár- talma köbméte- rekben					

elemi iskolák.

iskolák.						
<i>városi csaputczai.</i>						
4.95	367.92	489.57	4 h. 1400 □ öl	18000 —	800 —	18800 —
4.95	335	kert 222.99	5 h. 550 „ „	4106 —	800 —	4906 —
		672 07				
<i>levő kettős fuiskola.</i>						
4.68	295.85	1511.85				
4.68	309.26	kert 1228.22	— —	8337 —	— —	8337 —
<i>telben elhelyezett iskola.</i>						
2.43	67.31	2837.44	— —	6500 —	— —	6500 —
3.30	140.75	634.52	— —	3200 —	— —	3200 —
<i>rosi kettős fuiskola.</i>						
4.69	262.50	937.47	— —	8225 —	— —	8225 —
4.69	262.50		— —	8225 —	— —	8225 —
<i>utczai) hármás iskola.</i>						
4.71	258.26	303.66				
4.68	321.89	756.20				
4.71	127.36	826.65	5. h. 850	20700 —	880 —	21580 —
<i>5 osztályu gyakorló iskola.</i>						
4.47	320.92					
<i>ben elhelyezett 6 osztályu iskola.</i>						
4.47	321.24					
4.47	324.18					
4.47	319.30					
4.47	316.06					
4.47	213.21					
4.47	236.80					
leányiskolák.						
<i>utczai kettős iskola.</i>						
1.1.3.50	226.28	374.71	7 h. 350 □ öl	7500 —	1120 —	8620 —
2.1.3.64	100.43					
3.1.3.62	83.88	kert 149.98				

Az iskolák folyó száma		I s k o l á k		Tanárok, tanítók, tanítónők, kisedővők és óvónők nevei
ministeri rendelet szerint	felkészítettek számát	anyagi állapota	s z e l l e m i állapota	
9.	{ 16. I. oszt. jeles 17. II—III. „ jeles	9. Péterfia k	jeles igen jeles	ülvárosi (Árok- Demjén Erzsébet Lada Sándor
10.	18. III—IV. oszt. kielég		jeles	10. Kis-csapó- Miskolczy János
11.	19. I—II. oszt. jeles IV—V. „ jeles		igen jeles elégséges	11. Nagy-csapó- Munkácsi D.-né Lévai Lajos
12.	{ 20. I. osztály = jeles 21. II. „ = jeles 22. III. „ = jeles		jeles elégséges jó	12. Csapó kül- Tóth Irma Kulcsár Erzsike Tóth Károly
13.	{ 23. III. osztály = jó 24. IV. „ = jó		jeles jeles	13. Czepléd- Szabó Józsefné Szabó József
14.	25. I—II. oszt. kielégítő		jeles	14. Szent-Anna- Péntek Ferencz
		15. Ispotályi v		áros részben levő
15.	{ 26. I. oszt. jó 27. II—V—VI. „ jó		jeles igen jeles	Herczeg Jánosné Herczeg János
16.	28. III—IV. osztály = jó		jeles	16. Miklós- Békéssy Péter
17.	29. I—II. osztály = jó		jó	17. Széchényi- Domokos Lajos
18.	30. III—IV. osztály = jó		igen jeles	18. Nagy-Hat- Deli Tamás
19.	{ 31. I—II. oszt. jeles 32. IV—V. „ jeles	19. Hatvan külvárosi	jeles elégséges	Kiss András Kovács Etelka

A tantermek		Az iskolai beltel- kek területe □ méterekben	Az iskolák külső- ségeinek területe holdakban és ölekekben	Iskolai épüle- tek és beltel- kek értéke	A külsőségek értéke	Az iskoláknak, beltelkeiknek és külsőségeiknek összes értéke
magas- sága	kőbta- rta- lma köbméte- rekben					
utczai) kettős leányiskola.						
4·71	274·26	826·65	{ lásd az id e tartó	zó	kimuta	tás
4·68	320·30	815·47				
utczai leányiskola.						
3·70	185·19	1690·57	11 h. 550 □ öl	10000	—	1760
utczai leányiskola.						
3·86		730·50	11 h. 550 □ öl	8000	—	960
2·73		kert 205·92				8960
városi iskola.						
4·65	254·54	{ 937·47	Az egész helyis ég nek fele	olána k van fe	lv	éve
4·65	255·75					
3·59	120·34					
utczai iskola.						
3·47	110·4	{ 1041·30	11 h. 985 □ öl	10000	—	1794 40
2·93	185·50	{ 704 08				
utczai iskola.						
3·18	167·20	{ 718·21	9 h. 1050 □ öl	7000	—	1530
		{ kert				
		{ 736·67				
kettős leányiskola.						
3·66	185·49	{ 2087·64	— —	5500	—	5500
2·35	108·48	{ kert				
		{ 3113·83				
utczai iskola.						
4·04	260·78	{ 766·98	{ 6 h. 24 □ öl	10000	—	960
		{ kert				
		{ 208·43				
utczai iskola.						
3·08	176·92	911·7	— —	10400	—	—
van-utczai iskola.						
3·03	226·61	{ 754·74	4 h. 950 □ öl	6000	—	720
		{ kert				
		{ 220·12				
Csap-utczai iskola.						
4·95	369·32	{ 489. lásd	1. sz. a. a fiuis ko	lárnál		
3·80	153·88					

Az iskolák folyó száma		I s k o l á k		Tanárok, tanítók, tanítónők, kisdóvók és óvónők nevei
ministeri rendelet szerint	feladatok szerint	anyagi állapota	s z e l l e m i állapota	
20.	33.	I—II. osztály = jó	jeles	20. Nagy-Mes-Boross Ferencz

II. Róm. kath.

				A) Fiu-
21.	21.	Szent-Anna-utcán	egy épületben elhelyezve	
	34.	I. osztály = jeles	elégséges	Herman Géza
	35.	II. „ = jeles	jó	Kursinszki L.
	36.	III. „ = jeles	igen jeles	Tóth László
	37.	IV. „ = jeles	elégséges	Pápai János
				B) Leány-
22.	38.			Kursinszki L.-né
	39.	I—II. oszt. jeles	jeles	Incze Teréz
	40.	III. „ jeles	elégséges	Schavel Ida
	41.	IV. „ jeles	jeles	Zámbovovszki L.
	42.	V—VI. „ jeles	jó	Molnár Janka

III. Izraelita tal-

23.	43	jó	elégséges	Smilovics János
-----	----	----	-----------	-----------------

IV. Községi jellegű

24.	44.	jó	24. Rel ső ohati vegyes jeles	Czinczár Dániel
25.	45.	rosz	25. T elekházi vegyes jó	Molnár Ferencz

A tantermek		Az iskolai beltel- kek területe ☐ méterekben	Az iskolák külső- ségeinek területe holdakban és öleken	Iskolai épüle- tek és beltel- kek értéke	A külsőségek értéke	Az iskoláknak, beltelkeiknek és külsőségeiknek összes értéke
magas- sága	köbtar- talmá- köbméte- rekben					
<i>ter- 3·52</i>	<i>utczai 127·84</i>	<i>iskola. 914·58</i>	<i>5 h. 1150 ☐ öl</i>	5000 —	880 —	5880 —

elemi iskolák.

iskolák.							
<i>levő V osztálylyal berendezett fiúiskola.</i>							
3·65	193·30	} 648 91	— —	24000	—	—	24000 —
3·54	156·89						
3·56	168·60						
3·80	199·01						
iskolák.							
4·32	186·71	} 1212·67 kert 690·56	— —	21040	—	—	21040 —
4·32	364·34						
4·32	261·31						

mudthóra iskola.

Bérelt helyiségben van							
------------------------	--	--	--	--	--	--	--

pusztai iskolák.

<i>tanyai elemi iskola.</i>							
<i>tanyai elemi iskola.</i>							

Az iskolák folyó száma		I s k o l á k		Tanárok, tanítók, tanítónők, kisedzők és óvónők nevei
ministeri rendelet szerint	felkezezték szerint számlálva	anyagi állapota	szellemi állapota	
				Ref. ismétlő
			<i>a) fiúiskolák.</i>	
		1. Hatvan külvárosi iskolában	jeles	Papp Péter
		2. Csapó külvárosi iskolában	jó	Nagy Imre
		3. Ispotályi fiúiskolában	jó	Zong János
		4. Árok-utczai iskolában	elégséges	Dávid Mihály
			<i>b) leányiskolák.</i>	
		1. Péterfia-utczai iskolában	jeles	Sáfár László
		2. Hatvan-utczai iskolában	jeles	Deli Tamás
		3. Szt.-Anna-utczai iskolában	jó	Péntek Ferencz
				<i>b) leány is-</i>
		4. Csapó-utczai iskolában	elégséges	Lévai Lajos
		5. Árok-utczai iskolában	jó	Lada Sándor
				<i>Róm. kath. is-</i>
		a) fiú ismétlő iskola	elégséges	Pápay János
		b) leány ism. iskola	jó	Molnár Janka
				<i>Ohat pusztai tanyai</i>
		1. Belső-Ohat	jó	Czinczár Dániel
		2. Telekházi	elégséges	Molnár Ferencz

V. Ref. egyházi és

		26. Helv. hitv. 8 osztálylyal minden tekintetben igen jeles	Dóczy G. igazg. Hajdu István Kovács Lajos
--	--	---	---

Az iskolák folyó száma		I s k o l á k		Tanárok, tanítók, tanítónők, kisedők és óvónők nevei
ministeri rendelet szerint	telekezetek szerint számitva	anyagi állapota	s z e l l e m i állapota	
26	46.	jeles	minden tekintetben igen jeles	Csák Máté Gabányi Ilona Mayer Emma Molnár Ilona Kovács Luiza Urbaschek S. Lippe Armin Alföldi Károly
27.	47.	<i>Härting</i> jó	<i>Gusztávné</i> elégséges	<i>IV osztálylyal</i> Härting G.-né
28.	48.	jó	elégséges	28. Kohut Mór
29.	49.	jó	jeles	29. Plesz Vilmos Plesz Vilmos
				30. Iparosok
				A) Rajziskola.
				1. Alsó oszt.
				Tanár Futó M. segédei
30.	50.	jó	jó	Biber József Budai Elemér Tóth József Kovács Endre Kovács János Karacson József
			jó	2. Középső
			jó	Krisztiáni Alajos
				3. Felső
				Domokos Kálmán
				B) Az esti
			jó	<i>Előkészítő</i>
			jó	Káposztás Imre Tóth László
				I-ső oszt.
				Kursinszky L.

Az iskolák folyó száma		I s k o l á k		Tanárok, tanítók, tanítónők, kisdédóvók és óvónők nevei
ministeri ren- det szerint	felekezeti sze- rint számítva	anyagi állapota	s z e l l e m i állapota	
31.	51.	jeles	jó } jó }	<i>II-ik oszt-</i> Miskolczi István Hajdu István Herczeg János Tóth Károly Kállai István <i>III-ik vagy fel-</i> Beczner Frigyes Piribauer Alajos Nagy Elek I g a z g a t ó: Dóczy Gedeon Vallástanítók: a) Róm. katho- Szakszó Rezső b) Reformá- Hajdu István Herczeg János Kállai István Káposztás Imre Miskolczy János Tóth Károly 31. Kereske- Propper N. János Des Combes H. Fábíán L. Mór Dr. Szántó S. Szojka Gyula Dr. Vedrődý V. Zalai Márk Kisdédóvodák. 32. Városi Stáhl E. 2 dajka 33. Ref. egyházi Fodor S. 1 dajka
			minden tekintetben igen jeles	
32.	52.	elégséges	jó	
33.	53.	elégséges	elégséges	

A tantermek		Az iskolai beltel- kek területe ☐ méterekben	Az iskolák külső- ségeinek területe holdakban és öleken	Iskolai épüle- tek és beltel- kek értéke	A külsőségek értéke	Az iskolának, beltelkeinek és külsőségeiknek összes értéke
magas- sága	köbtar- talmá- köbméte- rekben					
<i>tály ban.</i>						
<i>sőbb osztály ban.</i>						
<i>liku soknál.</i>						
<i>tuso knál.</i>		Jegyzet:	A vallástani dijaztatna tanár 100 vagyis oss	nitók a r ef. egy há z által k, még pe dig Ha jd u Istv án tanár 100 fttal, a tö bbiek 40 fttal, zesen 360 fttal		
<i>del mi isk ola.</i>						
} Bérelt helyiségben van						
<i>kisd edóvod ák.</i>						
3.08	129.42					
3.07	128.88	886.65	— —	10000 —	— —	10000 —
<i>kisd edóvod a.</i>						
3.20	104.39	916.72				
3.20	106.94	kert				
		1337.59	— —	3000 —	— —	3000 —

Az iskolák folyó száma		I s k o l á k		Tanárok, tanítók, tanítónők, kisdédóvók és óvónők nevei
ministeri rendelet szerint	felekezeti szerint	anyagi állapota	szellemi állapota	
34.	54.	jeles	jó	34. Fröbel Rösler Kornélia, 1 segéd, 1 dajka 1 cseléd Árvaházak.
35.	55.	jeles	jeles	35. Róm. kath. árva- Igazgató: Szakszó Rezső
36.	56.	jeles	jeles	36. Nőegyleti Elnöknő: Kacskovics L. né

A tantermek		Az iskolai beltel- kek területe ☐ méterekben	Az iskolák külső- ségeinek területe holdakban és öleken	Iskolai épüle- tek és beltel- kek értéke	A külsőségek értéke	Az iskolának, bellelkeiknek és külsőségeiknek összes értéke
magas- sága	kőtar- talmá- köbméte- rekben					
gyermek	mekke	rt.				
ház	(There	sianum.)				
árvaház.						

Többire tisztelettel maradtam

Debreczenben, 1885. szeptember 4.

Kiss József
kir. tanfelügyelő.

